

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

КАЧАН НАТАЛІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 338.2:504.4.062.2

**ОЦІНЮВАННЯ СТРУКТУРНОЇ
ПЕРЕБУДОВИ У ВОДОГОСПОДАРСЬКОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Рівне – 2016

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Національному університеті водного господарства та природокористування Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Лазаришина Інна Дмитрівна,
Національний університет водного господарства та природокористування Міністерства освіти і науки України, завідувач кафедри обліку і аудиту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
Тищенко Олександр Петрович,
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, професор кафедри макроекономіки та державного управління;

кандидат економічних наук,
Попадинець Назарій Миколайович,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього Національної академії наук України», науковий співробітник відділу регіональної економічної політики.

Захист відбудеться «03» березня 2016 року о 12.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 47.104.03 у Національному університеті водного господарства та природокористування за адресою: 33028, м. Рівне, вул. Соборна, 11, ауд. 103 (конференц-зала).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету водного господарства та природокористування за адресою: 33002, м. Рівне, вул. Приходька, 75.

Автореферат розіслано «29» січня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. Е. Ковшун

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Тенденція збільшення антропогенного навантаження на водні ресурси призводить до незбалансованості соціоекономічного та екологічного розвитку суспільства. У контексті посилення екологічної відповідальності суб'єктів господарювання, відповідно до європейських і світових вимог, необхідною є структурна перебудова у водогосподарському комплексі та економічне оцінювання її ефективності.

Одним з основних елементів розвитку економіки, забезпечення повноцінного життя і здоров'я людини визнано наявність і якість водних ресурсів. Україна входить у п'ять (з 13) країн за найбільшим забором підземних і поверхневих вод на соціально-економічні потреби і на 28 місці (серед 31) за кількістю ресурсів прісної води на одну особу. Окрім того, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в Україні, на відміну від більшості європейських країн, де населення на 100% забезпечене доступом до чистої води і засобів санітарії, ці показники становлять лише 98% і 94% відповідно. Тому серед першочергових завдань щодо поліпшення стану довкілля на засадах сталого розвитку є удосконалення управління водогосподарським комплексом України як складною економічною системою шляхом її структурної перебудови в умовах обмеження фінансових ресурсів.

Будь-які структурні зміни у водному господарстві спричиняють наслідки, котрі потребують оперативного оцінювання задля швидкого прийняття ефективних рішень. Особливо актуальним є визначення впливу результатів господарської діяльності на наявність, використання та збереження водних ресурсів, тенденції зміни цього впливу на соціально-економічні показники розвитку суспільства.

В Україні науковці ґрунтовно досліджують широке коло теоретичних, методологічних і практичних аспектів структурної перебудови економіки. Ці питання знайшли відображення у працях таких учених: Л. Арцишевського, В. Базилевича, Г. Башнянина, В. Безрукова, Д. Богині, Є. Бойко, З. Ватаманюка, В. Гейця, М. Герасимчука, В. Гуменюка, П. Єщенко, Б. Кваснюка, І. Лукінова, С. Мочерного, Н. Попадинця, М. Римара, А. Чухна, Л. Шинкарук, С. Шульц та ін. Дослідженню і вирішенню проблем екологізації суспільства в контексті сталого розвитку країни та водогосподарського комплексу приділено увагу у роботах таких науковців: В. Борейко, В. Голяна, В. Данилов-Дальяна, С. Дорогунцова, В. Кравціва, І. Лазаришиної, В. Оскольського, В. Пряжинської, П. Скрипчука, М. Солохи, В. Стащука, В. Фесюка, М. Хвесика, А. Яцика та ін. Синергетику в системах різноманітної природи досліджували такі зарубіжні та вітчизняні вчені: О. Васильєв, В. Войцехович, Л. Водянка, Ю. Волинчук, А. Гальчинський, І. Дегтярова, С. Єрохін, В. Занг, Е. Ласло, Л. Мельник, А. Некипелов, Г. Ніколіс, В. Осипов, І. Пригожин, Н. Савіна, О. Сазонець, О. Тищенко, Р. Фатхутдинов, Ю. Федорова, Г. Хакен, О. Чудіна, О. Янковий та ін.

Разом з тим потребують подальшого дослідження аспекти структурної перебудови у водогосподарському комплексі України як складної економічної системи та питання врахування принципів синергетики при дослідженні засад формування, існування і трансформації економічних структур у водогосподарському комплексі України на засадах сталого розвитку.

Сучасні реалії вимагають комплексного підходу до опрацювання природи дії системи водного господарства та подальшого її функціонування шляхом виважених регулюючих дій держави та структурної перебудови. Вивчення водогосподарського комплексу України, виокремлення та систематизація структурних елементів, дослідження зв'язку між економічними, ресурсними (екологічними) і соціальними складовими, усвідомлення багатогранності та численності впливів на систему, сукупності ефектів, що утворюються після втручання у структуру, потребують використання синергетичного підходу в оцінюванні заходів структурної перебудови і дають можливість виявити дисбаланси сталого водовикористання. Вирішення цих проблем зумовило актуальність і головну мету дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з виконанням наукових тем Національного університету водного господарства та природокористування «Механізми розвитку соціально-економічної системи в контексті євроінтеграції» (реєстраційний номер 0112U002525, супровідний лист № 010-463 від 19.03.12 р.), де автором досліджені питання трансформації управління водними ресурсами України та «Вдосконалення обліку, аналізу, аудиту (контролю) економічних ресурсів суб'єктів господарювання та їх використання в умовах розвитку інформаційних технологій для забезпечення конкурентоспроможності України у світлі сталого економічного розвитку держав» (реєстраційний номер 0112U008290, супровідний лист № 001-2093 від 15.11.12 р.), де автором проведено аналіз фінансово-економічної структури водогосподарського комплексу України.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертації є обґрунтування теоретичних положень, методичних засад і розробка практичних рекомендацій, спрямованих на уточнення системи оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України в межах удосконалення регуляторної політики держави.

Досягнення визначеної мети обумовило вирішення таких завдань:

- розкрити сутність понять «економічна структура водогосподарського комплексу» та «структурна перебудова у водогосподарському комплексі»;
- виявити особливості структур, що визначають функціонування водогосподарського комплексу України;
- удосконалити теоретико-методичні основи статистичного оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України;
- ідентифікувати напрями аналізу показників стану та динаміки відтворювальної структури у водогосподарському комплексі України;
- визначити вплив діяльності галузей національної економіки на стан водних ресурсів України;
- систематизувати показники оцінювання територіальної структури водогосподарського комплексу України, проаналізувати використання водних ресурсів України за регіонами та за басейнами річок;
- сформулювати стратегічні напрями вдосконалення структурної перебудови у водогосподарському комплексі України;
- розробити аналітичний інструментарій виявлення диспропорцій сталого водовикористання у водогосподарському комплексі України;

– запропонувати підхід до оцінювання ефективності реалізації заходів структурної перебудови у водогосподарському комплексі України.

Об'єктом дослідження є процес оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні положення щодо оцінювання та державного регулювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертації стали фундаментальні положення, принципи і концепції національної економіки, економіки природокористування та охорони навколишнього середовища, теорія сталого розвитку, загальна теорія систем, теорія структур і теорія синергетики.

Під час дослідження були використані: метод порівняння для визначення стану та наявності водних ресурсів у країнах світу та в Україні (п. 1.1); метод узагальнення при визначенні теоретичних засад державної структурної політики (п. 1.2); системно-структурний метод при виділенні структур у водогосподарському комплексі України (п. 1.2); метод систематизації при формуванні системи статистичних показників для оцінювання структурних зрушень (п. 1.3); методи аналізу при дослідженні стану та динаміки у водогосподарському комплексі, виявленні диспропорцій у його функціонуванні (п. 2.1, п. 2.2); економіко-статистичні методи для дослідження статичних і динамічних змін, методи ранжування та групування для визначення найуразливіших територіальних груп у водогосподарському комплексі України (п. 2.3); логічний метод при плануванні стратегічних завдань з удосконалення системи державної політики щодо розвитку водного господарства (п. 3.1); метод інтегрування при побудові інтегрованого індексу сталого водовикористання (п. 3.2, п. 3.3).

Інформаційну базу дослідження склали міжнародні та національні законодавчі і нормативні акти з питань розподілу, використання, відтворення та охорони водних ресурсів, праці вітчизняних і зарубіжних учених, публікації у періодичних виданнях, зібрані та узагальнені автором особисто. Фактологічною основою дослідження стали інформація Державного агентства водних ресурсів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, дані статистичної служби Eurostat, інформація власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів. Основними науковими результатами дисертації є обґрунтування об'єктивної необхідності структурної перебудови у водогосподарському комплексі України, розробка теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій з удосконалення системи оцінювання стану та динаміки структур цього міжгалузевого комплексу з урахуванням сталого водовикористання та принципів синергетики. Основні результати дисертації, що відзначаються науковою новизною, полягають у такому:

удосконалено:

– методичний підхід до статистичного оцінювання структурної перебудови, який, доповнюючи наявну, дозволяє визначити ступінь пропорційності структури та створює підґрунтя для аналізу динаміки водогосподарського комплексу України в розрізі окремих економічних структур;

– аналітичний інструментарій оцінювання сталого використання вод, що, на відміну від наявних, ґрунтується на розрахунку інтегрованого індексу сталого водовикористання, який запропоновано у якості індикатора ефективності реалізації заходів структурної перебудови у водогосподарському комплексі України при визначенні пріоритетності у вирішенні проблем водного господарства на територіальному рівні;

– концептуальний підхід до оцінювання ефективності структурної перебудови у водогосподарському комплексі як складної економічної системи на основі принципів синергетики, що, на відміну від наявних, передбачає визначення комплексного впливу факторів за складовими сталого водовикористання;

набули подальшого розвитку:

– інтерпретація поняття «економічна структура водогосподарського комплексу», що встановлює взаємозв'язок структури з економічною системою та формує її змістове наповнення, а також тлумачення дефініції «структурна перебудова у водогосподарському комплексі», що, на відміну від наявних, адаптоване до специфіки трансформації водогосподарського комплексу України з урахуванням основних засад сталого розвитку національної економіки. Використання зазначеного понятійного апарату дає можливість систематизувати оцінювання та істотно підвищити ефективність здійснення структурної перебудови у водогосподарському комплексі;

– класифікація та сутність видів структур у водогосподарському комплексі, що виділені з наявних у системі національної економіки, особливості утворення яких дозволяють сформулювати систему показників для здійснення оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України;

– методичні засади оцінювання територіальної структури водогосподарського комплексу України, що, на відміну від наявних, ураховують етапи антропогенного обороту води і виміри сталого розвитку та створюють основу для ґрунтового аналізу діяльності водного господарства;

– стратегічні напрями вдосконалення системи регулювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України, відмінною рисою яких є відповідність міжнародному досвіду, порядку та логіці здійснення управлінських функцій, унаслідок реалізації яких досягаються цілі сталого водовикористання.

Практичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні методичних і практичних підходів до оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України на засадах сталого розвитку та з урахуванням синергетичного підходу. Результати дисертації були використані в органах державного управління на національному та регіональному рівні при розробленні та прийнятті програм, спрямованих на вдосконалення функціонування водного господарства та впроваджені при розробці заходів щодо економічних аспектів управління водними ресурсами (довідка Державного агентства водних ресурсів України № 5285/4/11-15 від 09.09.2015 р. та довідка Рівненського обласного управління водних ресурсів № 01/837 від 1.07.2015 р.); для формування стратегії сталого розвитку Рівненської області (довідка Рівненської обласної державної адміністрації № 2559/0/01-24/15 від 27.04.2015 р.); у діяльності ТОВ ВТП «Агропереробка» (довідка підприємства від 29.04.2015 р.); у навчальному процесі при викладанні дисципліни «Теорія економічного аналізу»

(довідка Національного університету водного господарства та природокористування № 001-1479 від 07.09.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною, завершеною роботою. Наукові положення, висновки та рекомендації одержані автором особисто і відтворюють його власні погляди. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані тільки ті ідеї, положення та матеріали, які є результатом власних досліджень здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки і практичні рекомендації дисертації доповідалися і обговорювалися на науково-практичних конференціях: VII Міжнародна науково-практична конференція «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (2010 р., м. Черкаси); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки» (2010 р., 2014 р., м. Рівне); 5-а науково-практична конференція «Моніторинг навколишнього природного середовища: науково-методичне, нормативне, технічне, програмне забезпечення» (2010 р., м. Коктебель); II Міжнародна наукова конференція «Обліково-аналітичні інструменти розвитку інноваційної економіки» (2010 р., м. Астрахань, Росія); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції» (2010 р., м. Рівне); Міжнародна науково-практична конференція «Удосконалення обліку, аналізу і контролю як механізм інформаційного забезпечення стійкого розвитку економіки» (2011 р., м. Полоцьк, Білорусія); X-а Ювілейна Міжнародна наукова конференція «Еколого-соціальні орієнтири бухгалтерського обліку, контролю, економічного аналізу: цивілізаційні виклики» (2011 р., м. Житомир); III Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи і пріоритети розвитку економіки України та її регіонів» (2012 р., м. Луцьк); Міжнародна практична конференція до 40-річчя кафедри економіки підприємства НУВГП «Проблеми і механізми використання ресурсного потенціалу суб'єктами господарювання» (2012 р., м. Рівне); IV-а Міжнародна науково-практичної Internet-конференція студентів та молодих вчених «Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність» (2013 р., м. Харків) Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми і механізми відтворення ресурсного потенціалу України в контексті євроінтеграції» (2012 р., 2014 р., м. Рівне).

Публікації. Основні результати дисертації викладено в 21 науковій праці, з яких: 1 стаття у виданні, що належить до міжнародних наукометричних баз, 10 статей у наукових фахових виданнях, у тому числі 9 одноосібних, 1 праця у співавторстві, яка додатково відображає наукові результати дисертації, 9 публікацій у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій 6,98 друкованих аркушів, з яких 6,18 друкованих аркушів належить автору.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 224 сторінки. Основний текст складає 170 сторінок комп'ютерного тексту та містить 27 таблиць і 19 рисунків. Усього 5 додатків на 22 сторінках. Список використаних джерел включає 202 найменування на 25 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, означено мету, завдання, визначено предмет та об'єкт дослідження, сформульовано наукову новизну і практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі **«Теоретико-методичні основи оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України»** наведено характеристику сутності водогосподарського комплексу України як об'єкта державної структурної політики; визначено особливості регулювання структурної перебудови у цьому міжгалузевому комплексі; удосконалено теоретико-методичні основи оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України.

На основі порівняння даних міжнародних організацій про наявність водних ресурсів і забір води з поверхневих і підземних джерел виявлено, що Україна належить до країн з низьким рівнем забезпеченості водними ресурсами, які водночас є неоднорідними за територіальним розміщенням, з низькою доступністю її населення до чистої води та послуг водопостачання і водовідведення. За цих умов важливим є проведення структурних змін у діяльності водогосподарського комплексу України. Перед органами державного управління у сфері водного господарства постають завдання, які слід реалізовувати як на національному рівні, так і в співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями. Досягнути поставлених цілей можна шляхом структурної перебудови у водогосподарському комплексі України за допомогою структурної політики держави у сфері забезпечення збереження, раціонального використання і відтворення водних ресурсів.

Для того, щоб упорядкувати термінологічний апарат, у роботі уточнено тлумачення понять «економічна структура водогосподарського комплексу» та «структурна перебудова у водогосподарському комплексі». Економічну структуру водогосподарського комплексу трактуємо як основну формоутворювальну частину економічної системи; сукупність складових водогосподарського комплексу, об'єднаних за подібними функціональними параметрами та ознаками; здатну до просторово-динамічних змін і яка відображає стадію розвитку системи. Структурну перебудову у водогосподарському комплексі пропонуємо визначати як процес переведення кризових структур водогосподарського комплексу на підґрунтя ефективного розвитку за допомогою втілення стратегічних напрямів державного регулювання на засадах сталого розвитку та сталого водовикористання з урахуванням економічної, ресурсної (екологічної) та соціальної складових.

Сформовано порядок здійснення структурної перебудови у водогосподарському комплексі України (рис. 1) з урахуванням суспільних потреб та основних складових сталого розвитку. У роботі визначено, що для того, щоб обґрунтувати стратегічні напрями структурної перебудови, необхідно враховувати логіку механізму її здійснення, у якій використовують як статистичний інструмент структурні зрушення, а структурну політику – як сукупність регулюючих заходів державних органів щодо вдосконалення структури водогосподарського комплексу.

На основі узагальнення наукових підходів щодо видів структур національної економіки та визначення їх сутності у водогосподарському комплексі запропоновано виділяти: відтворювальну, територіальну, галузеву, функціональну, організаційно-

управлінську і фінансово-економічну структури. У дисертації розкрито сутність і цілі цих видів структур, зазначено основні складові кожної з них, що дозволяє зваженіше обрати напрям оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України.

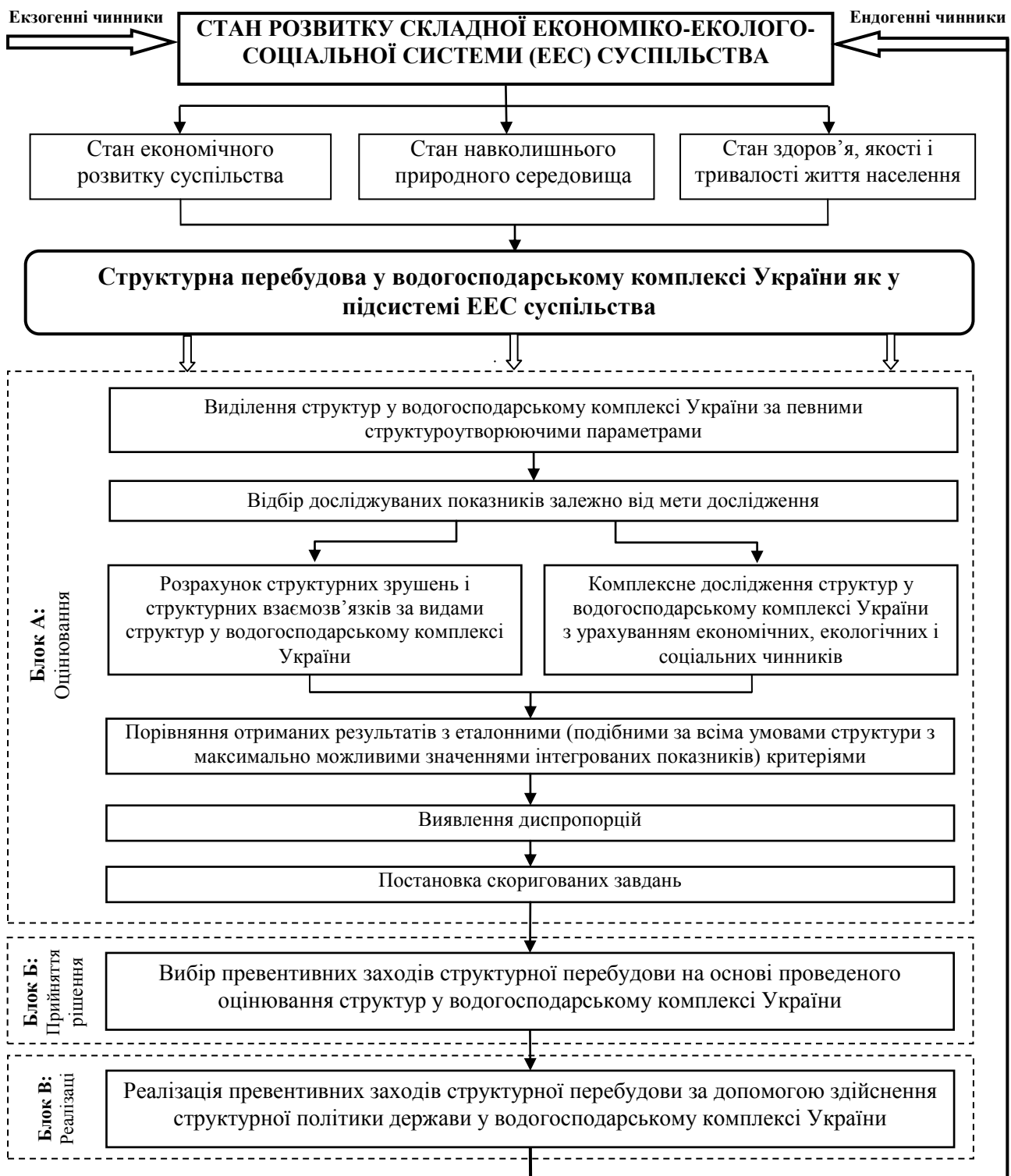

Рисунок 1 – Порядок здійснення структурної перебудови у водогосподарському комплексі України

У роботі визначено, що оцінювання структурної перебудови може бути здійснено на основі дослідження структурних змін складних економічних систем, до

яких належить водогосподарський комплекс України. З'ясовано, що аналіз динаміки показників структури сприяє вивченню закономірності розвитку економічних явищ. Структура системи характеризує її стан, а структурні зрушення – динаміку. Зміна тенденцій структур створює диспропорції досліджуваних об'єктів і їх економічної інтерпретації, призводить до порушення усталених причинно-наслідкових зв'язків. Запропоновано аналізувати економічну систему через дослідження її структури, використовуючи статистичні методи. Для цього було систематизовано основні статистичні показники оцінювання структури і структурних зрушень. Для того, щоб оцінити стан структури, рекомендовано використовувати систему показників, що розкривають ступінь пропорційності структури, зміст яких полягає у порівнянні питомої ваги окремої частини структурованої сукупності від значення питомої ваги, що характеризує пропорційне розподілення окремих частин загалом. До них належать: абсолютне відхилення, середнє абсолютне відхилення питомої ваги окремої частини від значення питомої ваги, що характеризує пропорційне розподілення окремих частин загалом, лінійний коефіцієнт, квадратичний та узагальнений лінійний коефіцієнт пропорційності структури. Ці показники є доцільними для оцінювання структури, частини якої, за умови елімінування окремих факторів, можна вважати рівноправними.

На сучасному етапі розвитку системи водогосподарського комплексу, що піддається численним впливам і має безліч взаємозв'язків, актуального методологічного значення набуває нова парадигма сучасної науки – синергетика у розрізі економічного бачення. Використавши синергетичний підхід, у дисертації обґрунтовано необхідність комплексного дослідження таких взаємозалежностей як: антропогенний вплив на стан водних ресурсів; наявність та стан водних ресурсів на розвиток економіки; наявність та стан водних ресурсів на забезпечення здоров'я, якості та тривалості життя населення. Результат можна вимірювати синергетичним ефектом, що виникає від впливу сукупності факторів.

У другому розділі **«Оцінювання діяльності водогосподарського комплексу України за основними видами структур»** проведено оцінювання використання водних ресурсів у розрізі відтворювальної структури водогосподарського комплексу України; виявлено вплив діяльності галузей економіки на стан водогосподарського комплексу України; здійснено оцінювання його структури за територіальним принципом.

У роботі доведено, що першим етапом дослідження складної економічної структури у водогосподарському комплексі України є аналіз відтворювальної структури за такими напрямками: відтворення основних засобів, розвиток людських ресурсів водогосподарського комплексу України та відтворення водних ресурсів України. В умовах сьогодення для збереження і відтворення водних ресурсів визначальним є відтворення основних засобів. Протягом 2004-2014 рр. вартість основних засобів, що перебували на балансі підприємств, підпорядкованих Державному агентству водних ресурсів України, зросла на 67,4%, однак структура залишалася незмінною. Загалом основні засоби водогосподарського комплексу на 81,6% відображені елементом «Будинки і споруди». Так, у 2014 р. вартість основних засобів усього становила 18731,6 млн грн, з них будинків і споруд – 15580,8 млн грн.

З'ясовано, що у водогосподарському комплексі України переважає екстенсивний тип відтворення основних засобів, ураховуючи, що можливості відтворення водних ресурсів давно вичерпані. Тому особливого значення набувають заходи структурної перебудови, спрямовані на зміну пріоритетів регулюючих дій держави з подолання наслідків антропогенної діяльності на превентивні заходи у водному господарстві, а також оптимізацію функціонування, реконструкцію і модернізацію основних засобів у частині будинків і споруд.

Встановлено, що аналіз галузевої структури варто проводити за основними елементами функціональної структури – водоспоживанням і водокористуванням. Задля узагальнення взаємодії основних галузей з водними ресурсами проведено комплексний порівняльний аналіз з використанням методу суми місць у розрізі середньорічних значень у період 2005-2013 рр. (табл. 1).

Таблиця 1 – Ранги галузей за показниками їх взаємодії з водними ресурсами у розрізі середньорічних значень у період 2005-2013 рр.

Показники	Місце галузі			
	Промисловість	Сільське господарство	Комунальне господарство	Інші галузі
1. Забір води	6	7	6	11
1.1. Забір води, усього	2	1	3	4
1.2. Забір підземних вод водоспоживачами	3	2	1	4
1.3. Забір підземних вод при видобутку корисних копалин	1	4	2	3
2. Використання води	2	4	6	8
2.1. Використання прісної води	1	2	3	4
2.2. Використання води на різні потреби	1	2	3	4
3. Безповоротне водоспоживання	3	1	2	4
4. Скиди води в природні водні об'єкти	1	2	3	4
Сума місць	12	14	17	27

Примітка: найбільший негативний вплив на водні ресурси несе галузь, комплексний ранговий показник якої найменший

За кількістю набраних балів (12 балів) можна констатувати, що у 2005-2013 рр. найбільш негативно на навколишнє середовище впливала промисловість. Відтак головним завданням є структурні зміни, насамперед у промисловості, зокрема у заборі підземних вод та у безповоротному споживанні.

Дослідження водогосподарського комплексу за територіальною структурою допомогло оцінити стан і потребу у водних ресурсах відповідно до природно-кліматичних умов і соціально-економічної діяльності. У роботі проведено аналіз структурних диспропорцій за етапами антропогенного обороту води. З'ясовано, що на етапі використання водних ресурсів найбільш вагомим є вплив господарської діяльності на економічну і соціальну ефективність їх використання. Встановлено, що навіть під час позитивної тенденції продуктивності використання свіжої води і зменшенні водоємності валового національного (регіонального) продукту (рис. 2), залишається важливою проблема зменшення втрат води під час транспортування, які у 2014 р. становили 11,7% від забраної води з природних водних об'єктів. У середньому в період 2005-2013 рр. найбільша частка використаної води у загальному заборі води з природних водних об'єктів була в Запорізькій (97,5%), Чернігівській (92,1%) і

Київській (89,1%) областях; найменша – в Одеській області (19,1%). Стосовно басейнів річок, то найефективніше використовують забрану воду в басейні річки Південний Буг (середньорічне значення використаної води у заборі за 2005-2013 рр. 81,8%), найменш ефективно – води річок Дунай, Тиса та Прут (20,2%).

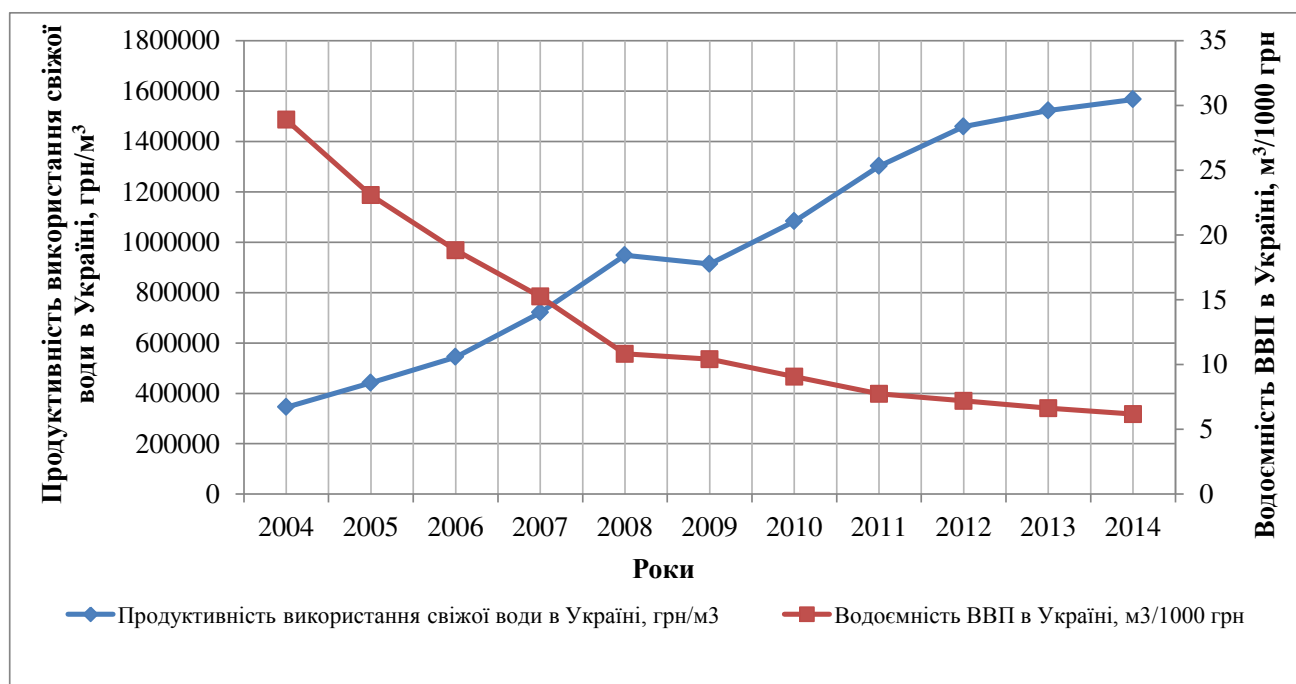

Рисунок 2 – Динаміка продуктивності використання свіжої води та водоемності ВВП в Україні

Найбільшу частку в Україні займає використання води на виробничі потреби (у середньому 51,2%). Господарсько-питні потреби становлять – 21,9%, використання води на зрошення – 15,7%, сільськогосподарське водопостачання – 2,2%. Серед усіх регіонів на виробничі потреби найбільше використовують воду у Запорізькій (84,1%), Дніпропетровській (77,8%) і Київській (75,3%) областях. Натомість у Запорізькій області використовують найменше води на господарсько-питні потреби (9,8%). Найвища питома вага використання води на господарсько-питні потреби є в Харківській (48,4%), Кіровоградській (46,3%) і Львівській (44,6%) областях. Структура використання води на зрошення та сільськогосподарське водопостачання чітко вказує на природно-кліматичні проблеми (відсутність достатньої кількості води у південних регіонах) та сільськогосподарську спеціалізацію областей. Під час аналізу водогосподарського комплексу України за територіальним принципом здійснено дослідження і прогнозування відносних показників оцінювання територіальної структури – продуктивності використання свіжої води та водоемності ВВП. Загалом аналіз використання водних ресурсів за регіонами і за басейнами річок дав можливість оцінити, наскільки виважене й економічно доцільне є споживання вилучених з природного середовища та приведених до стану, придатного до споживання, водних ресурсів. У ході дослідження встановлено, що сучасна система збору статистичної інформації повною мірою дозволяє провести оцінювання лише за регіонами, оскільки інформація за басейнами річок описує лише ресурсну (екологічну) складову, що є не достатнім і потребує врахування даних за економічними та соціальними аспектами.

У третьому розділі «Удосконалення системи оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України» представлено стратегічні напрями державного регулювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України; розроблено аналітичний інструментарій для виявлення диспропорцій сталого водовикористання у водогосподарському комплексі України; запропоновано застосовувати синергетичний підхід в оцінюванні заходів структурної перебудови у водогосподарському комплексі України.

У дисертації доповнено положення щодо прискорення впровадження басейнового принципу управління водними ресурсами на основі платного водокористування. Акцентовано увагу на необхідності вдосконалення методик і систем оцінювання екологічного та соціально-економічного стану водних ресурсів територій не лише за регіонами, але й за басейнами річок, здійснення комплексного оцінювання стану водовикористання з урахуванням синергії впливів природних та антропогенних факторів. У роботі представлено основні стратегічні напрями вдосконалення системи державного регулювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України, що можуть бути закладені у новій Концепції розвитку водогосподарського комплексу України. Серед цих напрямів важливе місце належить способам оцінювання стану водогосподарського комплексу України, водних ресурсів та екологічних систем, а також змін, що відбуваються під впливом численних факторів.

Запропоновано використовувати методику оцінювання стану сталого використання вод на основі розрахунку інтегрованого індексу сталого водовикористання (табл. 2).

Таблиця 2 – Побудова інтегрованого індексу сталого водовикористання (ІІСВ)

Інтегрований індекс сталого водовикористання (ISV)	СКЛАДОВІ	ІНДИКАТОРИ		ПАРАМЕТРИ		
		Загальний спосіб побудови індикаторів j -ої складової: $I_{jk} = \frac{1}{n+m} \left(\sum_{i=1}^n I_{ki}^{st} + \sum_{i=1}^m I_{ki}^{dst} \right)$		Стимулятори	Дестимулятори	
				Стандартизація показників:		
				$I_{ki}^{st} = \frac{x_i - x_{min}}{x_{max} - x_{min}}$	$I_{ki}^{dst} = \frac{x_{max} - x_i}{x_{max} - x_{min}}$	
		<i>де x_{max}, x_{min} – відповідно максимальне та мінімальне значення сукупності; x_i – значення i-го показника сукупності; I_{ki}^{st}, I_{ki}^{dst} – відповідно стандартизований показник-стимулятор і показник-дестимулятор k-го індикатора; n – кількість показників-стимуляторів; m – кількість показників-дестимуляторів.</i>				
Економічна (IEC)	Інвестиції у водоохоронні заходи, I_{EC1}		✓			
	Продуктивність використання водних ресурсів, I_{EC2}		✓			
	Надходження фінансів від використання водних ресурсів у економіку країни, I_{EC3}		✓			
Ресурсна (екологічна) (IRES)	Забезпеченість водними ресурсами, I_{RES1}		✓			
	Вилучення водних ресурсів, I_{RES2}				✓	
	Використання водних ресурсів, I_{RES3}				✓	
	Економія вилученої води за рахунок її повторного використання, I_{RES4}		✓			
	Повернення води в природне середовище, I_{RES5}				✓	
Соціальна (IS)	Доступ до чистої води, I_{S1}		✓			
	Рівень комфортності проживання населення, I_{S2}		✓			
	Вплив на захворюваність населення, I_{S3}				✓	

Інтегрований індекс сталого водовикористання (ІСВ) – це комплексна інтегрована оцінка, що системно поєднує головні складові: економічну, ресурсну (екологічну) та соціальну і таким чином відображає взаємозв'язок між цими нероздільними сферами розвитку водогосподарського комплексу. Згідно з теорією адитивної цінності, побудова інтегрованого індексу сталого водовикористання ґрунтується на концепції конструювання узагальнюючих показників шляхом поступового згортання за методом середньої арифметичної: параметрів (з урахуванням показників-стимуляторів і показників-дестимуляторів) в індикатори, у складові сталого водовикористання і, відповідно, складових – в інтегрований індекс сталого водовикористання. Значення інтегрованого індексу сталого водовикористання коливається в межах $0 \div 1$. Критерії оцінювання інтегрованого індексу сталого водовикористання були визначені за допомогою розподілення за квінтилями і характеризують показник від рівня цілковитої незбалансованості до цілковитої збалансованості сталого водовикористання.

Відповідно до запропонованої методики проведено аналіз рівня збалансованості сталого водовикористання регіонів у 2013 р. (табл. 3).

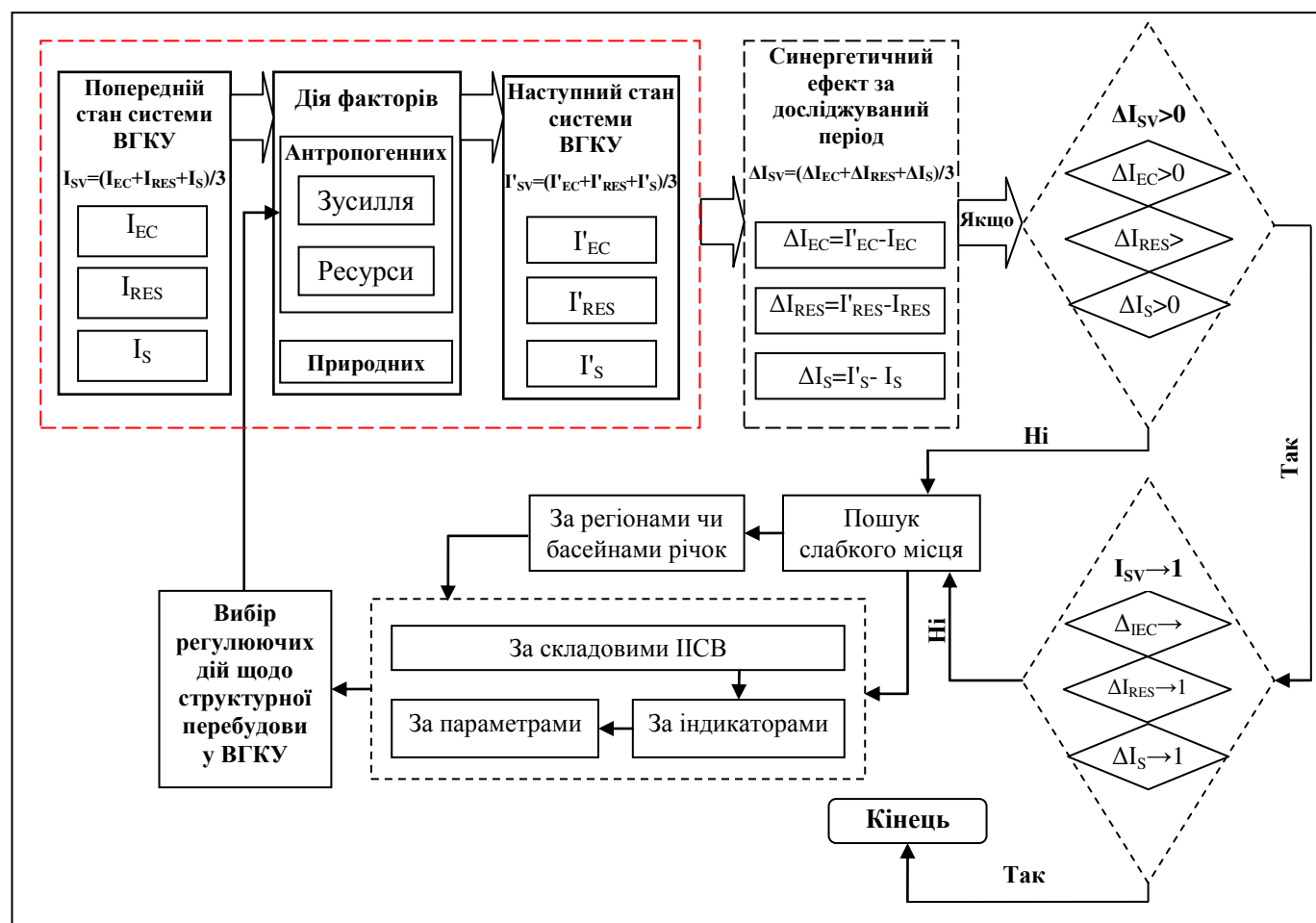
Таблиця 3 – Розподіл регіонів України за рівнем збалансованості сталого водовикористання у 2013 р.

Критерії збалансованості сталого водовикористання	Кількість регіонів за складовими			Кількість регіонів за інтегрованим індексом сталого водовикористання
	економічною	ресурсною	соціальною	
Цілковита незбалансованість (0-0,2]	16	–	–	–
Недостатня збалансованість (0,2-0,4]	7	4	11	10
Достатня збалансованість (0,4-0,6]	2	6	11	15
Дуже висока збалансованість (0,6-0,8]	–	15	3	–
Цілковита збалансованість (0,8-1,0]	–	–	–	–

За результатами розрахунків виявлено, що у 2013 р. у середньому в Україні рівень сталого водовикористання відповідав достатній збалансованості (ІСВ=0,409). Найнижчий рівень збалансованості в окупованій нині АР Крим (ІСВ=0,272) і в Одеській області (ІСВ=0,277), найвищий рівень збалансованості у Запорізькій області (ІСВ=0,554). Досліджено, що причиною низької збалансованості сталого водовикористання в Україні, за високого рівня збалансованості ресурсної складової, є незадовільна економічна політика щодо ефективності використання водних ресурсів. Зокрема, 16 регіонів з 25 мають цілковиту незбалансованість сталого водовикористання за економічною складовою. Рекомендовано першочергово здійснювати структурну перебудову у водогосподарському комплексі України за допомогою вдосконалення фінансово-економічної структури з акцентованою увагою на Чернівецьку, Тернопільську та Волинську області, де економічна складова за рівнем збалансованості сталого водовикористання є найнижча.

У дисертації обґрунтовано, що інтегрований індекс сталого водовикористання за своєю сутністю є показником, що відображає синергію впливу численних факторів на стан водних ресурсів та ефективність управління ними. Тому уможливлено його використання в оцінюванні регулюючих дій щодо структурної перебудови у водогосподарському комплексі України через визначення кількісного

синергетичного ефекту як величини, що характеризує зміни в існуванні складної економічної системи, що функціонує в умовах нерівноважності, незворотності і нелінійності під впливом узгодженої дії окремих її елементів (рис. 3).

I_{SV} – інтегрований індекс сталого водовикористання, що характеризує попередній стан системи водогосподарського комплексу України;

I_{EC} , I_{RES} , I_S – складові інтегрованого індексу сталого водовикористання у попередньому стані системи (економічна, ресурсна і соціальна);

I'_{SV} – інтегрований індекс сталого водовикористання, що характеризує наступний стан системи водогосподарського комплексу України;

I'_{EC} , I'_{RES} , I'_S – складові інтегрованого індексу сталого водовикористання у наступному стані системи (економічна, ресурсна і соціальна);

ΔI_{SV} – синергетичний ефект від дії сукупності факторів; ΔI_{EC} , ΔI_{RES} , ΔI_S – відповідно синергетичний ефект від дії сукупності факторів за складовими: економічною, ресурсною та соціальною.

Рисунок 3 – Оцінювання синергетичного ефекту від здійснення регулюючих дій щодо структурної перебудови у водогосподарському комплексі України за територіальним принципом

Результати вивчення синергетичного ефекту від здійснення регулюючих дій щодо структурної перебудови у водогосподарському комплексі України, що були здійснені у період 2010-2013 рр., свідчать про позитивні зміни у 17 з 25 регіонах. Найвищою позитивною тенденцією за значенням синергетичного ефекту у 2013 р. характеризуються Запорізька і Харківська (0,046), Хмельницька (0,043) та Івано-Франківська (0,040) області (рис. 4). Найкритичніший стан у сфері водного

господарства є у Донецькій (-0,039) і Луганській областях (-0,020). До проблемних належать також Київська (-0,016), Одеська (-0,013) і Миколаївська (-0,012), Кіровоградська (-0,008), Полтавська (-0,005), Херсонська (-0,003) і Черкаська області.

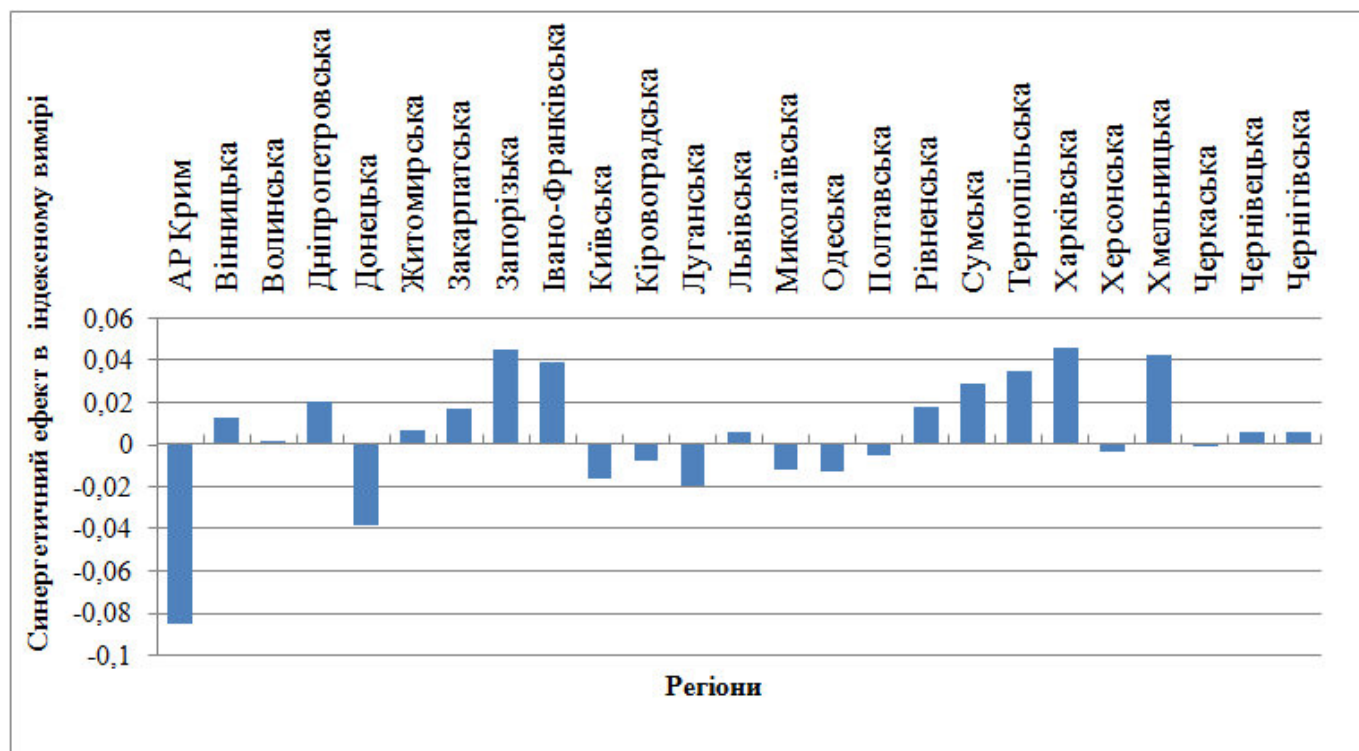

Рисунок 4 – Синергетичні ефекти від дії сукупності факторів на стан водного господарства регіонів України у 2010-2013 рр.

Загалом існує тенденція до збільшення синергетичного ефекту сталого водовикористання у більшості регіонів. Однак, за даними інтегрованого індексу сталого водовикористання (ІСВ) у 2013 р. (табл. 3), рівень збалансованості сталого водовикористання не перевищує значення 0,6, тому існує потреба у подальшому здійсненні регулюючих дій щодо структурної перебудови у водогосподарському комплексі України за територіальним принципом.

Під час оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України на засадах сталості і з урахуванням синергетичного підходу було виявлено необхідність у застосуванні превентивних заходів, насамперед в економічній сфері, що можуть бути спрямовані на підвищення розміру капітальних інвестицій в очищення зворотних вод і в охорону і відновлення ґрунту, підземних і поверхневих вод; врівноваження надходжень у бюджет та екологічних платежів з коштами, що безпосередньо йдуть на розвиток водогосподарського комплексу, формування відповідних фондів водного господарства на місцях.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено теоретичні положення та запропоновано розв'язання наукового завдання, що полягає у розробці науково-методичних засад і практичних рекомендацій щодо оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України задля вдосконалення регуляторної політики держави.

Проведене дослідження дає змогу зробити такі висновки:

1. На основі теоретичного дослідження визначено сутність поняття «економічна структура водогосподарського комплексу», що трактується як основна формоутворююча частина економічної системи; сукупність складових водогосподарського комплексу, об'єднаних за подібними функціональними параметрами та ознаками; має здатність до просторово-динамічних змін і відображає стадію розвитку системи. Розвинено тлумачення дефініції «структурна перебудова у водогосподарському комплексі», що пропонується визначати як процес переведення кризових структур водогосподарського комплексу на підґрунтя ефективного розвитку шляхом втілення стратегічних напрямів державного регулювання на засадах сталого розвитку та сталого водовикористання з урахуванням економічної, ресурсної (екологічної) та соціальної складових. Використання зазначених понять дає теоретичне основу для вдосконалення методики оцінювання ефективності здійснення структурної перебудови у водогосподарському комплексі України.

2. Дослідження видів структур національної економіки з урахуванням специфіки функціонування водогосподарського комплексу як міжгалузевого утворення, що забезпечує збереження, раціональне використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорону від забруднення та вичерпання, запобігання шкідливих дій вод і ліквідацію їх наслідків, дозволило обґрунтувати цілі, яких можна досягнути, здійснюючи аналіз структур водогосподарського комплексу, і лягло в основу виділення структур, за якими доцільно його проводити. До них належать: відтворювальна, територіальна, галузева, функціональна, організаційно-управлінська та фінансово-економічна структури. Визначено підсистеми і структурні елементи, притаманні кожній структурі, що полегшило вибір показників, які найбільш повно розкривають діяльність водогосподарського комплексу України.

3. Систематизовано статистичні показники оцінювання зрушень конкретної структури як за окремими елементами, так і загалом у досліджуваному соціально-економічному явищі за певний часовий інтервал. На основі них для оцінювання диспропорцій структури, частини якої, за умови елімінування окремих факторів, можуть вважатися рівноправними, запропоновано використовувати показники пропорційності. В основу них закладено порівняння питомої ваги i -ї частини сукупності в j -й період із значенням питомої ваги, що відображає пропорційне розподілення окремих частин загалом. Використання вдосконаленого методичного підходу дає можливість створити інструмент для аналізу змін економічної структури задля оцінювання ефективності здійснення структурної перебудови у водогосподарському комплексі України.

4. Визначено, що аналіз відтворювальної структури варто здійснювати за такими напрямками: відтворення основних засобів; розвиток людських ресурсів, які задіяні у водогосподарському комплексі, і відтворення водних ресурсів України. Виявлено, що наявність і стан основних засобів є недостатнім для забезпечення ефективного функціонування водного господарства. З'ясовано, що основною проблемою у сфері розвитку людських ресурсів водогосподарського комплексу

України є низьке фінансування професійного зростання. Задля поліпшення відтворення водних ресурсів, економного їх використання і повернення у природне середовище у прийнятному стані необхідно здійснити структурну перебудову функцій інституцій, завданням яких є накопичення та розподіл фінансів, пов'язаних з використанням водних ресурсів. Аналізуючи відтворювальну структуру, здійснено загальне оцінювання функціонування водогосподарського комплексу та виявлено умови для забезпечення сталого розвитку суспільства.

5. У галузевій структурі національної економіки виділено основні галузі, у яких здійснюють найбільший забір, використання та повернення водних ресурсів у природне середовище. До таких галузей належать: промисловість, сільське господарство і комунальне господарство. Проведено ранжування та узагальнено структурні співвідношення взаємодії цих галузей з водними ресурсами. За результатами аналізу визначено, що найбільш негативно на навколишнє природне середовище та водні ресурси впливає промисловість, зокрема енергетика, тому першочергові дії щодо структурної перебудови мають бути здійснені саме у цій галузі. Для підвищення продуктивності роботи соціально значущих галузей рекомендовано реалізовувати превентивні заходи структурної перебудови у водогосподарському комплексі України із забезпечення водою сільського та комунального господарства.

6. Запропоновано удосконалити економіко-статистичне оцінювання територіальної структури водогосподарського комплексу України з урахуванням особливості його поділу за регіонами та басейнами річок. Уведено поняття «антропогенний оборот води» як рух води у природі, спричинений господарською діяльністю людини, і систематизовано показники аналізу територіальної структури водогосподарського комплексу за етапами антропогенного обороту води і вимірами сталого розвитку. Це допомогло провести всебічний аналіз та ідентифікувати проблеми у діяльності водогосподарського комплексу на територіальному рівні. Досліджено територіальну структуру водогосподарського комплексу України на етапі використання водних ресурсів, що уможливило визначення проблемних регіонів і басейнів річок та акцентувати увагу на підвищенні ефективності заходів структурної перебудови на їх територіях у частині зменшення об'ємів використання води на різні потреби.

7. Запропоновано стратегічні напрями вдосконалення системи регулювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України з урахуванням логіки здійснення управлінського організуючого впливу на засадах сталого розвитку та сталого водовикористання з дотриманням басейнового принципу управління. Рекомендовано законодавчо встановити відповідальність і повноваження в управлінні водним господарством з урахуванням імплементації норм Європейського Союзу, здійснити облік наявності водних ресурсів і стандартів їх якості, поліпшити організацію моніторингу водних ресурсів, удосконалити методичні підходи оцінювання впливу структурної перебудови на стан водних ресурсів та екосистем, переглянути економічні та фінансові важелі, здійснити технічне та технологічне оновлення водогосподарських систем, що допоможе забезпечити населення чистою питною водою, підвищити техніко-технологічне використання води суб'єктами

господарювання, зменшити забрудненість і забезпечити екологічну безпеку водних ресурсів.

8. Задля оцінювання ефективності реалізації заходів структурної перебудови у водогосподарському комплексі України розроблено аналітичний інструментарій виявлення диспропорцій сталого водовикористання у розрізі територій, в основу якого покладено визначення інтегрованого індексу сталого водовикористання (ІСВ) як інтегрованої оцінки, що системно поєднує економічну, ресурсну (екологічну) та соціальну складові. За допомогою послідовного, адитивного інтегрування 23-х кількісних і якісних параметрів в 11 індикаторів за трьома складовими сформовано інтегрований індекс сталого водовикористання. Запропонована методика сприяє проведенню оцінювання оптимальності територіальної структури та виявленню слабких місць у структурній перебудові водогосподарського комплексу України.

9. Зважаючи на безумовний вплив господарської діяльності на стан водних ресурсів і реверсний вплив води на людину та суспільство, запропоновано концептуальний підхід до оцінювання ефективності реалізації заходів структурної перебудови у водогосподарському комплексі України з використанням принципів синергетики за складовими сталого водовикористання, зміст якого полягає в оцінюванні міри і напряму зміни стану системи під впливом природних та антропогенних факторів. Визначення синергетичного ефекту, за умови елімінування екзогенного впливу, дає можливість оцінити, як реагує складна економічна система водогосподарського комплексу на регулюючі дії щодо структурної перебудови за територіальним принципом. Це створює умови для прийняття своєчасних скоригованих управлінських рішень і, відповідно, позитивній зміні законів самоорганізації, притаманних економічній системі, задля збалансування збереження водних ресурсів і задоволення потреб суспільства у воді.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Качан Н. С. Взаємозв'язок системи і структури: філософсько-економічний аспект / Н. С. Качан // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – Кіровоград : КНТУ. – 2010. – Вип. 17. – С. 77–83.
2. Качан Н. С. Синергетичний підхід у дослідженні структур водогосподарського комплексу України / Н. С. Качан // Економічні науки : зб. наук. праць Луцького нац. техн. ун-ту / відп. ред. д-р. екон. наук, проф. З. В. Герасимчук. – Луцьк, 2010. – Вип. 7(28), Ч. 1. – С. 299–309.
3. Качан Н. С. Особливості відтворювальної структури у водогосподарському комплексі України / Н. С. Качан // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції : зб. наук. праць. – Київ : СЕУ ; Рівне : НУВГП, 2010. – Випуск XVI, № 3. – С. 404–413.
4. Качан Н. С. Еколого-економічне дослідження впливу якості води на виникнення злякисних новоутворень у населення України / Н. С. Качан, В. С. Качан // Сталий розвиток економіки : Всеукр. наук.-вироб. журнал. – 2011. – № 2(5). – С. 130–135. *Особистий внесок здобувача : зроблено аналіз даних та виявлено*

кореляційний зв'язок між об'ємами скидів води та захворюваністю на злякисні новоутворення у населення (0,56 д.а.).

5. Качан Н. С. Економіко-екологічне оцінювання сталого використання вод територій / Н. С. Качан // Економічні науки : зб. наук. праць Луцького нац. техн. ун-ту / відп. ред. д-р. екон. наук, проф. З. В. Герасимчук. – Луцьк, 2012. – Вип. 9(35), Ч. 1. – С. 180–188.

6. Качан Н. С. Механизм осуществления структурных преобразований в водохозяйственном комплексе Украины в контексте экологической безопасности / Н. С. Качан // Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. – 2012. – № 2(60). – С. 160–164.

7. Качан Н. С. Аналіз фінансово-економічної структури водогосподарського комплексу України: теоретико-методичні підходи / Н. С. Качан // Вісник НУВГП. Економічні науки : зб. наук. праць. – Рівне : НУВГП, 2012. – Вип. 2(58). – С. 76–83.

8. Качан Н. С. Методичні засади економіко-екологічного оцінювання впливу перебудови галузевої структури на стан водних ресурсів України / Н. С. Качан // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції : зб. наук. праць. – Київ : СЕУ ; Рівне : НУВГП, 2012. – Вип. XVIII, № 2. – С. 275–283.

9. Качан Н. С. Статистичні методи оцінки структури водогосподарського комплексу України / Н. С. Качан // Вісник НУВГП. Економічні науки : зб. наук. праць. – Рівне : НУВГП, 2014. – Вип. 1(65). – С. 127–136.

10. Качан Н. С. Основні засади визначення економічної безпеки підприємницької діяльності / Н. С. Качан // Вісник НУВГП. Економічні науки : зб. наук. праць. – Рівне : НУВГП, 2014. – Вип. 4(68). – С. 133–139.

Статті у виданнях, які внесені до міжнародних наукометричних баз даних

11. Качан Н. С. Оцінювання синергетичного ефекту від управління змінами у структурі водогосподарського комплексу України / Н. С. Качан // Науковий вісник Національного гірничого університету. – Дніпропетровськ : НГУ, 2015. – № 3. – С. 143–148 (*Представлено у міжнародних наукометричних базах Scopus, Index Copernicus Journal Master List*).

Тези доповідей і матеріали науково-практичних конференцій

12. Качан Н. С. Проблеми та актуальні питання аналізу структури у водогосподарському комплексі України / Н. С. Качан // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю : матеріали VII-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Т. 2. – Черкаси, 2010. – С. 100–101.

13. Качан Н. С. Системний підхід до здійснення структурної перебудови у водогосподарському комплексі України / Н. С. Качан // Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки : зб. тез III Всеукр. міжвуз. наук.-практ. конференції. – Рівне : НУВГП, 2010. – С. 202–203.

14. Качан Н. С. Проблеми ефективного розподілу водних ресурсів: досвід Канади / Н. С. Качан // Моніторинг навколишнього природного середовища: науково-методичне, нормативне, технічне, програмне забезпечення: матеріали 5-ої наук.-практ. конференції. – Коктебель, 2010. – С. 91–92.

15. Качан Н. С. Теоретические основы структурных преобразований в водохозяйственном комплексе Украины / Н. С. Качан // Учетно-аналитические инструменты развития инновационной экономики : материалы II Междунар. науч. конференции / Астрахан. гос. техн. ун-т. – Астрахань : АГТУ, 2011. – С. 436–438.

16. Качан Н. С. Сравнительный анализ затрат на охрану и рациональное использование водных ресурсов: Украина, Беларусь / И. Д. Лазаришина, Н. С. Качан // Совершенствование учета, анализа и контроля как механизмов информационного обеспечения устойчивого развития экономики: материалы междунар. науч.-практ. конф. : в 2-х ч. Ч. 1 / под. общ. ред. Д. А. Панкова, С. Г. Вегера. – Новополюцк : ПГУ, 2011. – С. 70–73. *Особистий внесок здобувача : проаналізовано затрати на охорону і раціональне використання водних ресурсів (0,15 д.а.).*

17. Качан Н. С. Аналіз територіальної структури водогосподарського комплексу України / Н. С. Качан // Еколого-соціальні орієнтири бухгалтерського обліку, контролю, економічного аналізу: цивілізаційні виклики : тези виступів X-ої Ювілейної Міжнар. наук. конференції / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – С. 75–76.

18. Качан Н. С. Оцінка сталого водокористування як критерій оптимальності територіальної структури водогосподарського комплексу України / Н. С. Качан // Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки України: матеріали міжнар. наук.-практ. конференції. Т. 1 / редкол. : О. І. Амоша [та ін.]. – Дніпропетровськ : НГУ, 2012. – С. 100–101.

19. Качан Н. С. Аналіз відтворення трудових ресурсів у водогосподарському комплексі України / Н. С. Качан // Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність : труди IV-ої Міжнар. наук.-практ. Internet-конференції студ. та молодих вчен. – Харків : НТУ «ХПІ», 2013. – С. 20–22.

20. Качан Н. С. Моделювання динаміки ефективності використання водних ресурсів України / Н. С. Качан // Актуальні проблеми теорії і практики менеджменту в умовах трансформації економіки : зб. тез III Міжнар. наук.-практ. конференції. – Рівне : НУВГП, 2014. – С. 53–54.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

21. Рекомендації з оцінювання заходів структурної перебудови у водогосподарському комплексі України на основі синергетичного підходу / І. Д. Лазаришина, Н. С. Качан, С. В. Васильєв, Г. І. Сапсай. – Рівне : НУВГП, 2015. – 24 с. *Особистий внесок здобувача: збір та аналіз статистичної інформації (0,18 д.а.).*

АНОТАЦІЯ

Качан Н. С. Оцінювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, 2016.

У дисертації розкрито основні теоретичні аспекти здійснення структурної перебудови національної економіки та водогосподарського комплексу України. Узагальнено класифікацію видів структур у національній економіці та сформовано переважаючі структури у водогосподарському комплексі. Обґрунтовано необхідність оцінювання структур і їх перебудови у водогосподарському комплексі України.

У роботі систематизовано та удосконалено статистичні показники для аналізу стану та динаміки у водогосподарському комплексі України, проведено дослідження у розрізі відтворювальної, галузевої та територіальної структур. Удосконалено порядок оцінювання структури за територіальним принципом з огляду на систему управління водогосподарським комплексом України.

Акцентовано увагу на необхідності зміни пріоритетів в управлінні водним господарством з адміністративно-територіального до басейнового принципу та визначено стратегічні напрями вдосконалення державного регулювання структурної перебудови у водогосподарському комплексі України. Запропоновано методичні підходи до оцінювання заходів структурної перебудови у водогосподарському комплексі України на основі синергетичного підходу з урахуванням сталого водовикористання.

Ключові слова: структурна політика, структурна перебудова, водогосподарський комплекс, синергетичний підхід, оцінювання сталого водовикористання.

АННОТАЦІЯ

Качан Н. С. Оценка структурной перестройки в водохозяйственном комплексе Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. Национальный университет водного хозяйства и природопользования, Ровно, 2016.

В диссертации раскрыты основные теоретические аспекты структурной перестройки национальной экономики и водохозяйственного комплекса Украины. Обобщены инструменты и определены основные элементы активной и пассивной структурной политики государства, которые были задействованы в водохозяйственном комплексе. Исследована сущность понятий «экономическая структура водохозяйственного комплекса» и «структурная перестройка водохозяйственного комплекса» и усовершенствовано их содержание. Выявлены проблемные вопросы государственной политики в сфере водного хозяйства и сформирован порядок осуществления структурной перестройки в водохозяйственном комплексе Украины с учетом общественных потребностей и основных составляющих устойчивого развития. Проведено исследование видов структур в национальной экономике и выделены характерные экономические структуры в водохозяйственном комплексе: воспроизводственная, территориальная, отраслевая, функциональная, организационно-управленческая и финансово-экономическая.

Обоснована необходимость проведения оценки структур и их перестройки в водохозяйственном комплексе Украины, систематизированы и усовершенствованы статистические показатели для анализа состояния и динамики экономических

структур, проведено исследование воспроизводственной, отраслевой и территориальной структур. Аргументировано проведение анализа воспроизводственной структуры по направлениям: воспроизводство основных средств водохозяйственного комплекса; воссоздание профессиональных характеристик трудовых ресурсов; восстановление водных ресурсов Украины. Проведен анализ отраслевой структуры водохозяйственного комплекса, по результатам которого установлено, что во взаимодействии основных видов экономической деятельности с водными ресурсами наибольшее негативное влияние на окружающую среду имели промышленность, сельское хозяйство и коммунальное хозяйство. Усовершенствован порядок оценки структуры, сформированной по территориальному принципу, определены основные этапы антропогенного оборота воды, проведена систематизация натуральных показателей, характеризующих водохозяйственный комплекс с учетом составляющих устойчивого водопользования.

Обоснована необходимость экологизации общества в контексте устойчивого использования вод, учитывающая изменение усилий государства в сторону экологической безопасности хозяйственных процессов с использованием правовых, политических и экономических рычагов. Определены положения по ускорению внедрения бассейнового принципа управления водными ресурсами на основе платного водопользования. Акцентируется внимание на необходимость изменения приоритетов в управлении водным хозяйством от административно-территориального принципа к бассейновому и определены стратегические направления совершенствования государственного регулирования структурной перестройки в водохозяйственном комплексе Украины. Разработаны методические основы оценивания устойчивого использования вод с использованием интегрированного индекса устойчивого водопользования. Предложены методические подходы к оценке мер структурной перестройки в водохозяйственном комплексе Украины на основе синергетического подхода с учетом устойчивого водопользования и проведено аналитическое подтверждение методики.

Ключевые слова: структурная политика, структурная перестройка, водохозяйственный комплекс, синергетический подход, оценка устойчивого водопользования.

SUMMARY

Kachan N. S. Evaluation structural reconstruction of water complex in Ukraine.
– Printed as manuscript.

Dissertation for the scientific degree of candidate of economic sciences in specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy. National University of Water Management and Nature Resource Use, Rivne, 2016.

The dissertation reveals the basic theoretical aspects the restructuring of the national economy and water complex of Ukraine within which of structural policy the state is implemented. Classification of structures in the national economy is generalized and the prevailing patterns in the water management sector are formed. The necessity of structures evaluation and restructuring of them in Ukrainian water complex is proved.

In this paper statistical indicators for the analysis of dynamic change and water complex of Ukraine are systematized and improved, studies in terms of reproduction, sectoral and territorial structures have been carried out. The assessing of the territorial principle structure in view of the control system of Ukrainian water complex is improved.

The attention to the need to change the priorities in the water management of administrative-territorial and basin type is paid and the strategic directions of improving the state regulation of water complex restructuring in Ukraine are identified. Methodical approaches to evaluation measures of structural adjustment of water complex in Ukraine that are based on synergistic approach considering sustainable water use are offered.

Keywords: structural policy, restructuring, water complex, synergistic approach, evaluation of sustainable water use.